

ББК 63.3 (4 Нім.) 63

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ СДПН У СХІДНІЙ ОКУПАЦІЙНІЙ ЗОНІ НІМЕЧЧИНИ (ТРАВЕНЬ 1945–КВІТЕНЬ 1946 Р.)

О. О. Величенко

АНОТАЦІЯ

У статті на основі опублікованих джерел і досліджень німецьких авторів висвітлюється відновлення складу, структури та міжрегіональних зв'язків СДПН у Східній окупаційній зоні Німеччини після розгрому нацизму.

Ключові слова: Німеччина, Соціал-демократична партія Німеччини, Радянська зона окупації, Радянська воєнна адміністрація Німеччини, Комуністична партія Німеччини, Соціалістична єдина партія Німеччини.

Після закінчення Другої світової війни геополітична ситуація у світі суттєво змінилася. Німеччина як країна-винуватиця розв'язання війни згідно рішень Потсдамської конференції була поділена на чотири окупаційні зони, які потрапили під контроль чотирьох держав-переможниць: США, Радянського Союзу, Великої Британії та Франції [1].

Не зважаючи на те, що доля Німеччини, налагодження її економічного та політичного життя повністю залежали від держав-переможниць, проведення ними своєї окупаційної політики важко було здійснити без залучення та підтримки впливових німецьких політичних сил. Останні у свою чергу повинні були отримати прихильність і підтримку окупаційних властей і заручитися довірою німецьких громадян, які були знесилені затяжною війною і, як ніхто інший, прагнули стабілізації політичного становища в країні та змін на краще. Однією з партій, яка мала усі шанси зайняти в майбутньому нішу провідної політичної сили країни, була саме Соціал-демократична партія Німеччини – найстаріша політична партія, яка в роки панування нацистського режиму активно чинила йому спротив і не зламалася під його тиском. Тому населення повоєнної Німеччини виявляло до цієї партії досить велику довіру та покладало на неї сподівання.

Історія Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН) була і залишається своєрідним еталоном для більшості партій соціалістичної орієнтації, які входять до Соціалістичного Інтернаціоналу (Соцінтерну), тому неупереджений аналіз досвіду минулого, практики сучасного та перспектив майбутнього СДПН становить не лише суто науковий, а й вагомий практичний інтерес для широкої громадськості. Крім того, тема «Організаційного відновлення СДПН у Східній окупаційній зоні(травень 1945–квітень 1946 рр.)», як і історія СДПН після Другої світової війни загалом, недостатньо досліджена в Україні, у зв'язку з відсутністю джерельної бази та наукової літератури у нашій країні, що ще більше посилює перспективи дослідження даної теми.

Проблеми організаційного відродження та в цілому історії СДПН повоєнного часу недостатньо висвітлені в українській історіографії, проте за останні роки відбулися певні зрушення – це, зокрема, поява монографії А. Мартинова [2]. Радянська історіографія представлена монографією Б. Орлова [3], який опублікував ще низку праць з історії СДПН. Найбільш ґрунтовним дослідженням короткого періоду історії СДПН у Радянській зоні окупації є робота німецьких авторів Мартіна Бросцата та Германа Вебера, яка в деталях висвітлює процес відродження та діяльності СДПН та інших політичних організацій у їхніх взаємовідносинах із владними окупаційними структурами [4]. Фундаментальним дослідженням, яке у хронологічній послідовності

реконструює процес відродження СДПН у всіх окупаційних зонах, є робота Франца Остеррота та Дітера Шустера «Хроніка німецької соціал-демократії» [5]. Грунтовні праці, що досліджують організаційну відбудову СДПН у повоєнні роки, вийшли з під пера Петера Льюше та Франца Вальтера [6], а також Крістофа Буттервегга та Хайнц-Герда Хофшена [7].

Метою даної статті є дослідження процесу відбудови організаційної структури Соціал-демократичної партії Німеччини після закінчення Другої світової війни у Східній окупаційній зоні з травня 1945 р. і до квітня 1946 р., коли СДПН в Радянській зоні окупації фактично припинила своє існування. У межах даної мети необхідно вирішити наступні завдання: прослідкувати процес відродження партійних осередків і його специфіку у Східній окупаційній зоні, проаналізувати кількісний і соціально-професійний склад партійних організацій, оцінити рівень активності соціал-демократів і підтримки їх населенням у різних регіонах Східної окупаційної зони Німеччини.

У якості джерел автор спиралася на опубліковані архівні документи стосовно політики окупаційних держав, і зокрема СРСР, у повоєнній Німеччині [8, 9]. Цікавим та інформативно насиченим є збірник документів з коментарями Зігфріда Зукута «Окупаційна політика РЗО/НДР 1945–1949», який вміщує протоколи засідань центрального Об'єданого фронту-блоку партій, до складу якого входила СДПН [10]. Цінні статистичні дані щодо процесу відродження СДПН вміщує документальний збірник «Шлях до правлячої партії: програмні засади, практична політика і організація німецької соціал-демократії в 1945–1965 роках» за редакцією Курта Клотцбаха [11].

Після нищівного розгрому та безумовної капітуляції Німеччина опинилася у стані колапсу. Дванадцятирічне тотальне панування нацистів у країні залишило по собі політичну пустелю. У цей час відродження соціал-демократії в країні починалося з трьох своєрідних «оазисів» – організаційних центрів, кожен із яких був готовий взяти на себе керівні функції. По-перше, це Президія партії, яка завершувала своє перебування у лондонській еміграції, по-друге, засноване Куртом Шумахером у Ганновері Бюро партії, по-третє, організований Отто Гротеволем Центральний комітет у Берліні.

СРСР у порівнянні з західними союзниками значно раніше надав дозвіл на відродження старих чи утворення нових політичних партій у своїй окупаційній зоні – 10 червня 1945 р. Така поспішність радянського керівництва пояснюється аж ніяк не прагненням до утвердження політичного плюралізму серед німців та демократизації країни як одного з трьох основних завдань, сформульованих у рішеннях Потсдамської конференції, а прагненням в умовах повоєнного політичного вакууму в німецькому суспільстві перехопити ініціативу і за власним планом почати вибудовувати політичний ландшафт в окупованій країні. Представники Наркомату іноземних справ СРСР, відслідковуючи ситуацію в Радянська зона окупації (РЗО) та аналізуючи діяльність комуністичних організацій на південному сході РЗО, на кінець травня 1945 р. дійшли висновку про необхідність найшвидшого надання дозволу на діяльність Комуністичної партії з її керівними органами. Про це свідчить зміст листа В. С. Семенова (з 1 жовтня 1945 р. – керівник Політичного відділу Радянська воєнна адміністрація Німеччини (РВАН), одночасно 1-й заступник політрадника; з 15 травня 1946 р. – політрадник, одночасно керівник Політичного відділу РВАН) до А. Я. Вишинського від початку червня 1945 р. під грифом таємно. У ньому Семенов доповідає: «Записка про німецькі «комуністичні організації» в південно-східних провінційних містах Німеччини, що додається, торкається актуального та мало вивченого нами питання. Записка складена референтом тов. Статутовим, який за моїм дорученням згрупував відомі нам з особистих поїздок факти». Далі у цьому документі формулюються і відповідні завдання: «3. Необхідно перейти до створення керівних партійних органів знизу до верху, забезпечивши при цьому політичну пильність. 4. Організувати

центрального органу компартії Німеччини, укомплектувавши його підготовленими кадрами» [12]. Таке прагнення з боку СРСР відповідало бажанням німецьких комуністів і, навіть, дещо перевершувало їх очікування, оскільки спочатку комуністи розраховували на тривалий період нелегального існування [13].

Керівництво РВАН добре розуміло, що для того щоб мати ширшу підтримку своєї політики, вкрай необхідна лояльність ще однієї потужної політичної сили в країні, яка завжди мала великий авторитет серед населення Німеччини – СДПН. Соціал-демократичні організації на сході країни відроджувалися дуже розпорошено. Відновлення партійних структур відбувалося на рівні окружних, міських організацій, інколи навіть нелегально. Так, у травні 1945 р. у Хемніці та Магдебурзі були сформовані окружні партійні організації. У Тюрінгії у цей же час була утворена «Конфедерація демократичних соціалістів», а вже у липні цього ж року на цій території було сформоване регіональне об'єднання СДПН [14].

Звісно, провідна роль у відродженні СДПН на сході країни належала Берліну. Тут одразу після закінчення війни сформувалися три групи, які прагнули відновлення СДПН. Перша гуртувалася навколо Отто Гротеволья, Еріха Гніффке та Енгельберта Графа; друга група складалася з колишніх провідних функціонерів і депутатів СДПН, таких як Карл Гермер, Герман Шлімме, Бернхард Гьорінг та Ріхард Вайман; третя зосередилася навколо Макса Фехнера [15].

Із цих трьох груп після прийняття постанови № 2 РВАН від 10 червня 1945 р., згідно якої в Радянській зоні окупації дозволялося створювати політичні партії, було сформовано керівне ядро Соціал-демократичної партії на чолі з Центральним комітетом (правлінням) СДПН, до якого спочатку входили 14 членів, а пізніше було включено ще 18 членів. Секретарем (політичним керівником) було призначено Отто Гротеволья. На місцях були створені провінційні організації, які поділялися на окружні, а окружні на первинні осередки. Берлінська організація стояла окремо і вона поділялася на 20 районних (згідно адміністративного поділу) організацій. Берлінська організація була підзвітна безпосередньо ЦК. Партійне керівництво в усіх організаціях мало обиратися, за винятком секретарів провінційних та окружних організацій, які призначалися ЦК СДПН [16].

Уже в липні–серпні 1945 р. окружні організації СДПН були сформовані у Бранденбурзі, Лейпцигу, Саксонії-Ангальт, а на вересень припало створення організацій у Дессау та Герліці [17, 18].

Із «Запису розмови І. В. Скляренка (у 1945 р. – референт сектора внутрішньої політики апарату політичного радника РВАН, пізніше працював у відділі інформації РВАН в Тюрінгії) з О. Гротевольем» від 4 серпня 1945 р. під грифом таємно стає очевидно, що у соціал-демократів та комуністів РЗО була особлива домовленість про спільність дій стосовно економічної та політичної відбудови країни [19, 20]. На запитання І. В. Скляренка, чим пояснюється те, що у вас є особлива угода саме з компартією, а не з якою-небудь іншою політичною організацією, О. Гротеволь відповів, що СДПН і КПН (Комуністична партія Німеччини) є партіями одного класу – робітничого класу, а його партії повинні мати силу, щоб протистояти іншим громадським партіям [21].

Для цілковитого контролю над розвитком політичного життя в окупованій Німеччині РВАН, а значить СРСР, було взято курс на повне підпорядкування усіх політичних партій у РЗО своєму контролю. Одним із найпростіших шляхів, який давав змогу контролювати всі партії відразу, – було їх об'єднання в єдиний блок. Так, 14 липня 1945 керівники чотирьох політичних партій Німеччини – комуністичної, соціалістичної, християнської і ліберальної в Радянській зоні окупації оголосили про створення єдиного фронту антифашистських демократичних партій Німеччини [22, 23].

Згідно Декларації про створення Блоку антифашистських демократичних партій від 14 липня 1945 р. основні завдання блоку зводилися до наступного: 1) очищення Німеччини від пережитків гітлеризму, перебудова країни на антифашистсько-демократичних основах, а також викорінення в країні усіх тенденцій мілітаристського і завоєвницького характеру; 2) по можливості швидке відновлення економіки Німеччини для забезпечення роботою, житлом, хлібом і одягом; 3) встановлення законності на основі демократичної правової держави; 4) забезпечення свободи совісті і здійснення релігійних культів; 5) завоювання довіри та встановлення відносин із усіма народами, які будуть базуватися на взаємній повазі [24].

До серпня 1945 р. соціал-демократи у Радянській зоні окупації не мали єдиної стратегії щодо майбутньої політики партії і лише формували організаційну структуру. Утворений Центральний комітет вважав себе тимчасовим органом СДПН і не поспішав перебирати на себе керівні функції стосовно всієї партії, але уже в серпні 1945 р., заручившись підтримкою чи можливо навіть за ініціативи РВАН, він став претендувати на роль керівного центру щодо організації майбутньої діяльності СДПН у країні.

Що стосується питання членства в СДПН, то в уже згадуваній секретній розмові О. Гротеволь з І. В. Складенком від 1 серпня 1945 р. перший зазначав: «Членом нашої партії може стати той громадянин, який поділяє нашу програму, який не був активним фашистом, і який не є членом якоїсь іншої партії. Кожен член партії повинен працювати в одній із місцевих парторганізацій» [25].

Стосовно кількісного і соціального складу СДПН О. Гротеволь далі зазначав: «На сьогоднішній день точної кількості складу партії поки що немає. У Берліні приблизно нараховується 60 тисяч членів нашої партії. Наші партійні організації діють у Саксонії, Тюрінгії, Бранденбурзькій і Мекленбурзькій провінціях, проте їх склад у кінцевому варіанті ще не визначений; про соціальний склад партії можемо сказати лише те, що до неї входить 76–80 % робітників» [26].

До кінця 1945 р. загальна кількість членів партії зросла до 385 тис. осіб. Райони Галле і Мекленбург мали найвищі темпи зростання чисельності. У Бранденбурзькій провінції, Лейпцигу та Тюрінгії зростання не було настільки високим. До злиття з комуністами в Соціалістичну єдину партію Німеччини (СЄПН) соціал-демократи майже подвоїли кількість членів СДПН. Найбільш значне зростання було зафіксоване в землі Мекленбург-Передня Померанія: там показники на кінець березня 1946 р. склали приблизно 81 тис. членів. Більша кількість, як повідомлялося, була лише в Тюрінгії – 92 тис. членів [27, 28].

Також О. Гротеволь зазначав, що «Центральним органом партії є щоденна газета «Дас Фольк» (Народ), відповідальним редактором якої є Отто Майер. Газета виходила 100-тисячним тиражем в той час, коли лише для одного Берліна необхідно було 200 тис. екземплярів. У провінціях наших газет не має, адже «Дас Фольк» туди не доходить, а на місці там немає чим друкувати і на чому це робити. З питань партійного друку ми будемо звертатися за допомогою до Радянської воєнної адміністрації» [29].

Із вересня по листопад 1945 р. соціал-демократам вдалося закріпити свої позиції, заручитися підтримкою німецьких громадян і ідея про єдність дій із КПН втрачала для СДПН свою доцільність. У середині вересня 1945 р. під час масового мітингу О. Гротеволь заявив про те, що СДПН не тільки претендує на лідерство у відновленні демократії, а й проголошує курс на незалежність та автономію, так як тільки СДПН в однаковій мірі в усіх чотирьох окупаційних зонах могла представляти інтереси німецьких громадян. Тому керівна верхівка КПН, спостерігаючи за такими діями СДПН, взяла активний курс на об'єднання з соціал-демократами. Так, 1 вересня 1945 р. бюлетень інформаційного бюро ЦК ВКП(б) повідомив про співпрацю між КПН та СДПН, наголошуючи на тому, що вона матиме вирішальне значення для «успішної реалізації

демократичного перевтілення Німеччини». Повідомлення вперше привертає увагу до тенденції керівництва соціал-демократів висловлюватися проти об'єднання з КПН» [30].

Причини такої політики КПН щодо зближення з соціал-демократами за словами С. І. Тюльпанова (після закінчення війни – керівник 7-го Відділу Політичного управління Групи радянських окупаційних військ в Німеччині; з жовтня 1945 по вересень 1949 рр. – керівник Управління пропаганди РВАН) полягали в тому, що керівництво РВАН розуміло, що мають відбутися вибори і що необхідно створювати умови для перемоги «демократичних елементів у РЗО». У жовтні обговорювалося питання про об'єднання партій, а в листопаді Управління пропаганди звернуло увагу Воєнної ради РВАН на те, що без політичного об'єднання обох партій вибори будуть програні. Так це С. І. Тюльпанов пояснював на засіданні комісії ЦК ВКП(б) 16 вересня 1946 р., яка була присвячена перевірці роботи Управління пропаганди РВАН [31].

У грудні 1945 р. організаційна структура партії в РЗО в значній мірі стабілізувалася. Остаточо сформувався Центральний комітет СДПН, який вперше зібрався у грудні 1945 р. Перше засідання керівництва схвалило курс ЦК СДПН, суть якого полягала в тому, щоб протистояти усім німецьким політикам, які пропагують об'єднання з Комуністичною партією під тиском з боку РВАН [32, 33].

О. Гротеволь та Г. Дарендорф (у 1945–1946 рр. – віце-президент Центральної німецької адміністрації паливної промисловості в Радянській зоні; з березня 1946 р. – знаходився в західних зонах) декілька разів здійснювали подорожі у Західні зони, але ніякої підтримки для себе там не знайшли [34]. Ерїх Гніффе також намагався заручитися підтримкою лідера Західних окупаційних зон Курта Шумахера, але марно, адже розбіжності між соціал-демократами східної і західних зон виявилися нездоланними. Центральний комітет також регулярно посилав номери своєї газети та циркуляри партійних структур у західні зони, але це ніяким успіхом не увінчалось [35].

На конференції «шестидесятників» (по 30 представників від КПН та СДПН) наприкінці грудня 1945 р. було на порядок денний поставлено питання «єдності» обох партій. Тиск з боку РВАН і відсутність підтримки з боку соціал-демократів західних зон не залишили соціал-демократам Радянської зони окупації вибору, крім як піти на злиття з КПН [36].

У другій половині березня 1946 р. питання про проведення партійного референдуму в Берліні з приводу об'єднання СДПН і КПН стояло на порядку денному як найбільш нагальне. Були неодноразові спроби зірвати проведення референдуму, через що його кінцеву дату декілька разів переносили. Остаточною датою проведення опитування було призначено на 31 березня [37]. Так, у 12 районах Західного Берліна референдум було проведено у визначений термін. У голосуванні взяли участь 71,4 % членів СДПН цих районів. Серед них «ЗА» об'єднання з КПН проголосувало 12,7 %, «ПРОТИ» об'єднання – 82,5 % [38]. На питання «ЗА чи ПРОТИ спільної роботи з КПН» голосували «ЗА» 62,1 %, «ПРОТИ» – 23,4 %. Референдум показав, що шумахеровці мають на цій території досить міцні позиції в соціал-демократичних організаціях [39]. Як наслідок, об'єднання в секторах Західного Берліну зазнало фіаско. Проте питання об'єднання на усій території РЗО, крім Західного Берліну, було вже давно вирішено з боку РВАН і буде втілене в життя наприкінці квітня 1946 р.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що структурне відродження СДПН в Радянській зоні окупації відбувалося досить розпорошено в різних землях і округах, але за дуже короткий період соціал-демократам вдалося налагодити свою діяльність майже у всіх частинах РЗО. Такий швидкий процес відродження партії на сході Німеччини відбувся завдяки наданню дозволу на діяльність політичних партій та сприянню з боку РВАН, яка у цьому відношенні мала свій інтерес, оскільки виношувала план об'єднання СДПН та КПН в єдину партію. При цьому передбачалося, що

керівництво цим процесом візьме на себе РВАН, а отже, СРСР. З моменту офіційного дозволу на існування політичних партій і до кінця квітня 1946 р. СДПГ в Радянській зоні окупації вдалося значно наростити свій кількісний склад та розширити соціальну базу. Але такий стрімкий процес відродження партій у РЗО тривав недовго і на кінець квітня 1946 р. під тиском окупаційної влади закінчився її об'єднанням із КПН у єдину партію. Таким чином соціал-демократія у Східній Німеччині перестала існувати.

РЕЗЮМЕ

В статье на основе опубликованных источников и исследований немецких авторов отображается обновление состава, структуры и межрегиональных связей СДПГ в Восточной оккупационной зоне Германии после разгрома нацизма, когда вся страна в соответствии с решениями Потсдамской конференции была разделена на четыре оккупационные зоны: американскую, британскую, французскую и советскую (Восточную). Автор делает попытку проанализировать причины первенства СВАГ, а значит СССР в восстановлении политической жизни в пределах всей послевоенной Германии по сравнению с западными оккупационными державами, так как именно по инициативе руководства Советского Союза от 10 июня 1945 года было разрешено восстановление политических партий в пределах Восточной оккупационной зоны, что дало толчок к налаживанию политической жизни в оккупированной Германии. Такая поспешность советского руководства, по мнению автора, объясняется отнюдь не стремлением к утверждению политического плюрализма среди немцев и демократизации страны как одного из трех основных заданий, сформулированных в решениях Потсдамской конференции, а стремлением, в первую очередь, в условиях послевоенного политического вакуума в немецком обществе перехватить инициативу и по собственному плану начать выстраивать политический ландшафт в оккупированной стране.

Для полного контроля над развитием политической жизни в оккупированной Германии СВАГ, а значит СССР, был взят курс на полное подчинение всех политических партий в РЗО своему контролю, что и привело к насильственному слиянию КПГ – основной опоры советской власти в Восточной оккупационной зоне с СДПГ – мощной политической силой в стране, которая всегда имела большой авторитет среди населения Германии – в единую политическую партию в апреле 1946 года. С этого времени СДПГ в Восточной зоне прекратила свое существование. Слияние СДПГ с КПН в РЗО не нашло поддержки со стороны социал-демократов Западных оккупационных зон.

Ключевые слова: Германия, Социал-демократическая партия Германии, Советская зона оккупации, Советская военная администрация Германии, Коммунистическая партия Германии, Социалистическая единая партия Германии.

SUMMARY

On the basis of published sources and researches of German authors, the article examines restoration of the composition, structure and interregional connections of the SDP in the Eastern occupation zone of Germany after a defeat of Nazism, when according to a decisions of Potsdam conference, the whole country was divided into four occupation zones: American, British, French and Soviet (Eastern). The author makes an attempt to analyze the reasons of the precedence of the SMAD, and it means the precedence of the USSR in the process of restoration of political life within the whole post-war Germany in comparison to Western occupied countries, since exactly on the initiative of the USSR governance from the 10th of June 1945 it was allowed to restore political parties on the territory of the Eastern occupation zone, and it provided the impetus for adjustment of political life in the occupied Germany. Such a hast demonstrated by the Soviet governance, according to the author, can be

explained not by its striving for establishing of political pluralism among Germans and democratization of the country as one out of three main goals settled during the Potsdam conference, but first of all, by its aspiration to intercept the initiative and to start restoration of the political landscape of the occupied country according to its own plan under the circumstances of a political vacuum. For an entire control under a development of political life in the occupied Germany SMAD, which means the USSR, took a course on a total subordination of all political parties in the SBZ to its control, which led to violent merge of the KPD – the main support of the soviet government in the Eastern occupation zone of the SDP – a powerful political force of the country which always had a huge authority among the population of Germany- into a unified political party in April 1946. Since that time the SDP has ceased its existence. A merger of the SDP with the KPD in the SBZ did not find any support from social democrats of the Western occupation zones.

Key words: Germany, Social Democratic Party of Germany, Soviet Occupation Zone, Soviet Military Administration in Germany, Communist Party of Germany, Social Unity Party of Germany.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Тегеран–Ялта–Потсдам: Сборник документов / Сост.: Ш. П. Санакоев, Б. Л. Цыбулевский. – 2-е изд. – М.: Международные отношения, 1970. – С. 390–393.
2. Мартинов А. Ю. Соціал-демократична партія у політичній історії Німеччини ХХ століття / А. Ю. Мартинов. – К.: Основні цінності, 2003. – 347 с.
3. Орлов Б. С. СДПГ: идейная борьба вокруг программных установок. 1945–1975 гг. / Б. С. Орлов. – М.: Наука, 1980. – 333 с.
4. SBZ-Handbuch: Staatliche Verwaltungen, Parteien, gesellschaftliche Organisationen und ihre Führungskräfte in der Sowjetischen Besatzungszone Deutschlands 1945–1949 / Hg. Martin Broszat, Hermann Weber. – München: Oldenbourg, 1993. – 1080 S.
5. Osterroth F. Chronik der deutschen Sozialdemokratie. Band III: Nach dem Zweiten Weltkrieg / F. Osterroth, D. Schuster. – Berlin, Bonn: J. H. W., Dietz, 1978. – 818 S.
6. Lösche P. Die SPD: Klassenpartei – Volkspartei – Quotenpartei; zur Entwicklung der Sozialdemokratie von Weimar bis zur deutschen Vereinigung / P. Lösche, F. Walter. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1992. – 386 S.
7. Butterwegge C. Sozialdemokratie, Krieg und Frieden: die Stellung der SPD zur Friedensfrage von den Anfängen bis zur Gegenwart. Eine kommentierte Dokumentation / C. Butterwegge, H. Hofschien. – Heilbronn: Distel, 1984. – 253 S.
8. Тегеран–Ялта–Потсдам.
9. СССР и германский вопрос 1941–1949 гг.: в 3-х томах. Т.2: Документы из Архива внешней политики Российской Федерации. – М.: Международные отношения, 2000. – 879 с.
10. Suckut S. Blockpolitik in der SBZ/DDR 1945 – 1949. Die Sitzungsprotokolle des zentralen Einheitsfront-Ausschusses. Quellenedition / Siegfried Suckut. – Köln: Wissenschaft und Politik, 1986. – 638 S.
11. Klotzbach K. Der Weg zur Staatspartei: Programmatik, praktische Politik und Organisation der deutschen Sozialdemokratie 1945 – 1965 / Kurt Klotzbach. – Bonn: Dietz, 1996. – 372 S.
12. СССР и германский вопрос. – С. 155.
13. Там само. – С. 25.
14. Osterroth F. Verfügbar Arbeit. – S. 67–68.
15. Klotzbach K. Verfügbar Arbeit. – S. 141.
16. СССР и германский вопрос. – С. 192.

17. Osterroth F. Verfügbar Arbeit. – S.74.
18. SBZ-Handbuch. – S. 477–478.
19. СССР и германский вопрос. – С. 820–825.
20. Там само. – С. 193.
21. Там само. – С. 193.
22. Suckut S. Verfügbar Arbeit. – С. 58–59.
23. СССР и германский вопрос. – С. 193.
24. Suckut S. Verfügbar Arbeit. – С. 58–59.
25. СССР и германский вопрос. – С. 191.
26. Там само. – С. 192.
27. Lösche P. Verfügbar Arbeit. – S.112.
28. SBZ-Handbuch. – S. 465–466.
29. СССР и германский вопрос 1941 – 1949 гг. – С. 192.
30. Там само. – С. 26.
31. Там само. – С. 26.
32. SBZ-Handbuch. – S. 468.
33. Butterwegge Ch. Verfügbar Arbeit. – S. 133.
34. СССР и германский вопрос. – С. 820–825.
35. Мартинов А. Ю. Вказ. праця. – С. 167.
36. SBZ-Handbuch. – S. 469.
37. Орлов Б. С. Вказ. праця. – С. 149.
38. СССР и германский вопрос. – С. 445.
39. Там само. – С. 446.

Надійшла до редакції 4.11.2014 р.

ББК ТЗ(5ІРН)633-442

ПОЛІТИЗАЦІЯ СТУДЕНТСЬКИХ РУХІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ

В. В. Пилипенко

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню політизації студентських рухів, що розпочалися в умовах революційних подій в Ірані. Доведено, що студентські громадсько-політичні організації вплинули на характер ісламської революції, надавши їй яскравого антиамериканського звучання.

Ключові слова: студентство, ісламська революція, заручники, опозиція.

Студентство, як одна з найбільш динамічних і спеціально диференційованих за віком, фізіологічними, психологічними характеристиками соціальних груп, здатне відігравати вагомую роль у процесах державотворення та слугувати каталізатором революційних перетворень. Збільшення кількості студентської молоді не лише підвищує показники внутрішньої мобільності населення, але й засвідчує появу соціально активного прошарку суспільства з підвищеними можливостями, яке можна